

ERZSÉBET, A „MAGYARICA”

DRAGAN JOVANOVIĆ · DANILOV

Tizenhét macskát tartott a házban, s arról álmodozott, hogy egy magas, jóképű pénzeszsák feleségül veszi, Velencébe költöznek, ahol egész nap a gondolasok énekét fogja hallgatni. Erzsébet, ez az elbűvölő töltött galamb, akinek arcát az egészség természetes pírja festette meg, valóban rászolgált nevére – telt, bambusznád termetű, szappanszagú, ígéző teremtés volt. Szép arcbőrét Kleopátra híres receptjének köszönhetette – annak, hogy mindennap két liter tejben mosdott. Dús kebleit tekintve túlzás nélkül mondható, hogy Erzsébet természetes folytatása az Appennini-félsziget olyan szépségeinek, mint az ott szuverénül uralkodó Gina Lollobrigida, Sophia Loren, Claudia Cardinale meg Anna Magnani. Jó háziasszony volt, mindenfélét el tudott készíteni. A Baksa környéki Kerkabarabáson született Erzsébet mindezt a nagyanyjától tanulta, aki viszont Pesten, a jó házból való úrilányok intézetében nevelkedett.

Egyszerűen szólva Erzsébetben mindenki, akinek van egy kis sütnivalója, Dulcineára, a tobossai szépségkirálynőre ismerhetett. Egy jövendőtmondó, még amikor Erzsébet Magyarországon élt, megjósolta:

– Erzsébet, még sokáig megőrzöd csodás női bájaidat, isten ajándékát, de vigyázz, nehogy éppen szépséged áldozata légy!

Erzsébet asszony, a „magyarica”, nekünk tőszomszédunk, arany lamé ruhájában gyönyörűen domborodó csípőjével, a maga szépségében, hogy megáll tőle az ész, falunk Lou Andreas-Saloméja, és külön mese volt. Ez a csodálatos szépségű asszony, a boldogság mártírja egyszersmind,

három hajótörést szenvedett házasság után itt maradt üres kézzel, és egymagában éldegélt. Mintha a kérlelhetetlen sors, a szépasszonyok sorsa, őt is azzal büntette volna, hogy egész életében csupa balvégzetek között választhasson. Csalódásokkal, halálesetekkel és tévedésekkel teli élettörténetét itt csak röviden vázoljuk, cserébe viszont annak egynéhány fénypontját villantjuk fel. Elég az hozzá, hogy harmadik férje halála után holmi falusi kamaszok, mintha bolondgombát ettek volna, éjszánkánként bezörögtek az ablakán, hogy ekképpen bekukkantsanak asszonyi fényességének éjsötét titkaiba. Mivelhogy közeledett a tavasz (e bájjitalnak), a fákból a nedvek megforrásának, amúgy meg az érzéki vágyak fölgerjedésének ideje.

Erzsébet asszony volt testének minden négyzetcentiméterén. Minden porusában csupa tűz. Különösen a katonai egyenruhára bukott előszerezettel. Egy zászlóssal szűrte össze a levelet, nos, egy időben tehát ez a szerelem, a horgolás meg a szerelmes regények töltötték be egész életét. Egyszer teherbe esett olyképpen, hogy gondolatban vétkezett egy jóvágású repülőssel. Amott meg a fél falu bomlott utána.

– Egy ilyen nő mellett még az emberevő cápa is kivetkőzne mivoltából – vélekedett egy rokonszenvezője, hozzátéve, hogy Bettyről (ez volt Erzsébet beceneve) bezegg nem szállna le, akár a gyerek a cseresznyefáról.

S csakugyan, mindenki, aki bizonyos ideig egy tálból cseresznyézett Erzsébettel, elveszítette önazonosságát. Immár nem volt ilyen meg ilyen nevezetű ez meg ez, hanem attól fogva a Betty pasasaként vegetált.

Erzsébet pedig, ez a párnás keblű paradicsommadár, valójában sok-sok férfi utolsó, végzetes mosolya maradt, míg az asszony maga sohasem lett boldog igazán. Annyi sok kérőjének elcsavarta a fejét. Egyikükkel, ez egészen a messzi Ausztráliába távozott, szenvedélyes hangú szerelmes levelekkel tartotta a kapcsolatot, mint aki levelezősakkot játszik. Egy Saravara nevű blazírt alak, ez meg hosszú évekig ült súlyos lopások miatt, annyira belehabarodott Erzsébet jól megtermett, nyíló orchideára formázó és némileg hattyúszerű figurájába, hogy rendőrt kellett hívni, hogy ne háborgassa már. Amikor pedig valamelyik mamlasz beállított az udvarába, és rákérdezett:

– Ugye, Erzsébet, adsz, amit nem adsz? – kurtán csak a pofájába vágta: „Coki!”, s az egyik hársfa nyugalmas hűvösében tovább hűsítette

magát legyezőjével, amely Héraklészt ábrázolta Omphale baldachinos ágában.

A falusi rossz nyelvek pedig kígyót-békát kiabáltak rá. A legképtelebb pletykák jártak szájról szájra. Suttyó legénykék mesélték, hogy disznófejű gyereket hozott a világra. Akkorra feneke van, mondogatták, akár a napos oldalon megtermő legnagyobb sütőtök, hogy a gyönyör csúcán hangosan jajveszékél, különben pedig állva pisil, meg hogy olyan hetéra, aki boldog-boldogtalannak lefekszik. Az egyik tréfacsináló, például, ilyeneket mondott neki:

– Erzsébet asszony igen nemes lelkű. Magának akkora szíve van, mint egy csuklós autóbusz, rengetegen beleférnek.

Ezt azután egy másik tréfamester azzal toldotta meg, hogy Erzsébetnek nem nagy szíve, hanem nagy segge van. Ilyen duma folyt. Egyik-másik falusi duhaj elhíresztelte, hogy Erzsébet éjszakánként a dogjával fajtalanodik, meg hogy meztelenül látták az egyik szuper kemény pornomagazinban, de ezeket a felvételeket nem tudták felmutatni corpus delictiként. Hazudtak a gazfickók. Erzsébet aztán erre fel, dacból, hogy borsot törjön az orruk alá, a legvadabb hóbortokat eszelte ki. Combíg érő fekete csipkeharisnyát húzott, fejtől lefelé pedig, szakasztottan úgy, mint az éjszakai pillangók, rövidke cobolyprém bundába bújt. Nyíltan megmondta mindenkinek:

– Cigizek, kockázok, eljátszok a kutyusokkal, na és! . . .

De ez még nem volt minden, imaginez-vous ce scandal? Jól kidüllesztette a két elülső ütközőjét, majd olyan járást vett fel, mint valami csábos núbiai rabszolganő, aki kecses, keletiesen lassúdad ringással lépked felfelé egy márványlépcsőn.

– Ez már döfi! – helyeselt a tömegeből valaki.

Virág Erzsébetnek a ciklámenszín (nem egy ilyen árnyalatú ruhájára meg kompléjére emlékszem), a parfümök meg a damaszt volt a gyengéje, amelyeket a távoli Felix Arabiae-ból valamelyik udvarlója hozogatott, aki azután egynéhány hét múlva, ki tudja miért, faképnél hagyta. Én meg emlékszem, mit mondott akkor:

– Nem értem, a nők mért esnek bele mindig olyanokba, akik miatt később megszenvednek, és nagybögőnek nézik az eget. Istenem, milyen borzasztó, amikor elárul és elhagy az, akit szívből szerettél, s aki húséget fogadott.

Erzsébetnek, akárcsak Avilai Szent Teréznek, látomásai voltak, néha eksztázisba esett. Előfordult, nem is olyan ritkán, hogy a maga nem mindennapi, keleties szépségében, a női bájak teljes arzenálja birtokában, pizsokul vonzón és csordultig tele mindenféle zavaros szenvedéllyel, a színházi pátosz meg úri nő mivoltának összes szabályai szerint egyszerűen elájult. Ilyenkor aztán anyám meg én fellocsoltuk az alélt, sóvár asszonytestet annak a kristályvázának a vizével, amelyben fehér meg sárga rózsák virítottak. Erzsébet felépült, s utána, egy ideig tisztos, trubadúri távolságban tartotta magától egész regimentnyi széptevőjét, mivel tartott tőle, nehogy valami idényjellegű nyavalyába essen újfent. No de hát, ajaj, alig telt bele néhány nap, s Betty újból kiválasztott közülük egyet, ennek megengedte, hogy része legyen mindennapjainak, és illatos lényétől megnemesedjen.

– De hát én nem élhetek szerelem nélkül – mondogatta ekkor már azon a bizonyos „Ne hagyj magad, Ines” hangon. – Nekem az kell, hogy szeressek, és hogy szeressenek, bármi áron. Ha felforr a vér, mit sem tehetünk ellene. Nekem elég, ha csak hallom azt, hogy „szerelmesek”, máris úgy felizgulok.

Valóban különös szerzet volt ez a „magyarica” Erzsébet. Ahhoz a leszboszi költőnőhöz hasonlóan, róla is rebesgették, hogy megveszett szíve nemegyszer asszonytársaihoz vonzotta. S ez igaz is volt. Mert Erzsébet, kétségkívül, szívesen hódolt szapphói örömöknek. Elég gyakran láttam is, amint áttetsző, dekoltált voile-ruhában, kézen fogva sétál a helybeli pópa feleségével, valami Zlatával, egy nagyon csinos szőke-séggel. Mint két páva, sétálgattak a réten, a patákparton, Dolék vízimalma környékén nyári hevületekbe belereszkelve. A fájdalmasan kívánatos Erzsébet ezúttal, miként Pomona istenasszony hajdanán, nősziromból, cseresznyéből meg margarétából font súlyos koszorút viselt a fején. Valami ellenállhatatlan nemiség, e korallszerű női leszbosz rejtélyének vonzásában, mely sugárzott belőlük, a nyomukba szegődtem, és egészen a papné házáig kísértem őket a szürkületben. Az ablakon belesve láttam, ahogyan levetkőznek és belépnek a kádba, miközben egy sziámi macska hunyorog rájuk a díványról. Az illatos fürdősóval meghintett vízben, úgy tetszett, két Seherezádé, az egyik aranyszőke, a másik ébenfekete, készül az éjszakai gyönyörökre. Egymagukban, egymásra utaltan, átengedve magukat a víz meg az illatos sók gyógyhatásának, megfürödtek így a forró kádban, élvezték, hogy most pihentek

és ellazultak, s azt is, hogy egy hosszú éjszaka áll előttük, amikor idejüket teljesen egymásnak szentelhetik. S még sokáig elnéztem az éjszakában a szerelmi játék jeleneteit, amelyek valóban elbűvölők voltak: két póre, hajlékony női test sikamló, kígyószerű összefonódását szinte hasisi bódulatban, animális szerelmi tűzben égve, csordultig telve zavaros, vak örömmel.

Később aztán, amikor visszagondoltam erre a gyermekkori élményemre, felismertem, hogy mi, akik faragatlanságunkban annyira hajlamosak vagyunk elítélni a lesbikusokat, keveset, szégyenletesen keveset tudunk a nők egymás iránti szerelméről, ezekről a gyönyörökről, az érzelmeknek, a hullámnak, a vibrációknak és kölcsönhatásoknak egy egész tengeréről, két olyan nőnek erről a rejtelmes világáról, akik szeretik és kívánják egymást testük minden molekulájával. Ez a titok máig is épp olyan megfejthetetlen maradt nekem, mint – mondjuk – az idő ősrök titka, mint egy Vermeer-, Zurbarán- vagy Van Eyck-kép struktúrájának rejtélye, melyet mindmáig nem tudtunk felfedni. Meglehet, erről a misztériumról tanúskodik az alábbi szonett is *Az élő pergamenből*:

ALTUM SILENTIUM

*Két ifiasszony, vadóc és gyengéd,
ágyi leplek közt gömbölyödő gyümölcs,
aranyló pinyék, hó testű egyvér,
az éj titkait bogozza a két hölgy.*

*Ó, mily szelídek, bár nagy a zűr,
a széthányt alsókon Amarige kölnivíz,
hószín combokon csábos csipke feszül,
oh, az a nektár, és hattyúi kebleik!*

*Elcsitultak az arany harangok,
márványt csókolt, majd tovatűnt a holdsugár,
bolondos élet, s a távolból, mi vele jár,*

*briliáns csillant, aszfodéloszok
szüzi termetét öelve kiszökkent egy hullám,
s reszket a csók, mint a hajó, süllyedőn már.*

Ej, ez a szegény özvegy! Örök özvegységének meg többrendbeli házasságai Szibériáinak átkát nyögve, az egyedüllét meg a melankólia marcangolta, ő azonban új meg új, a korábbiaknál is szenvedélyesebb szerelmekkel védekezett ellenük nem kis heveséssel. De hát sohasem szerették eléggé. A túlérzékeny, idegileg gyenge teremtés pórul járt, az élet szinte mindig a szerelmi kudarc tüzes vasát sütötte tomporára, úgyhogy legfeljebb még egy csalódást jegyezhetett be emlékkönyvébe. Meghökkenítő szépségében gyakran elbúsult sorsa miatt, kétségbeesetten küldözgetve a világűr sötétjébe elveszett lelkének S. O. S. jelzéseit, sírva fakadt:

– Így van ez – mondogatta Erzsébet. – Rád mosolyog a szerencse, azután meg hátat fordít. Pedig egy maréknyi boldogság többet ér akár egy hajórakomány bölcsességnél. Magányos asszony vagyok, akinek szerelemre van szüksége. Nem az a jégcsap, mint sok más nő, akik zsarolják a férfiakat szépségükkel. Hát igen, szívem utolsó molekulájáig odaadó voltam mindig – avatta bizalmába anyámat Erzsébet, a nagy tragika. – Olyan asszony vagyok, aki szeret és szenved és lelke van. Valami újra, színpompásra és szépre vágyom. Szeretni akarok, fáradhatatlanul, szünet nélkül. A test legédesebb földi görcsében a magam legrettenhetetlenebb halálát akarom felismerni. Olyan szenvedélyes vagyok, mint egy egész hárem. Az ágyban tüzes, mint a magma, veszedelmes, mint a kancacsikó. Egyedül a szerelemben érzem nőnek magam! Márpedig az bizony fáj, ha egy hölgynek nem viszonzózzák a szerelmét. Hol az a férfi, aki földi szerelmem és e világi társam lenne? – siránkozott és jajveszékelt a jóasszony, mire az anyám visszakérdezte:

– Na, és hol vagy te őneki, Erzsébet?

Majd amikor afelől érdeklődött, milyennek is kellene lennie annak a neki való, eszményi férfinak, Erzsébet így válaszolt:

– Lovagnak, mindenesetre. Olyan vitéznek, akinek feltétlenül legyen lelke, és legyen költő. A lóháton, ráadásul fehér lovon érkező királyfit, nem, az ilyesmit túlságosan édeskésnek találom. Én a lovag szót szeretem, ő már majd tudja, hogyan kell kardot rántani, és hadakozni vele.

– De hát a lovagok a mennyországban vannak, kedves Betty – érvelt az anyám, de Erzsébet sem hagyta annyiban a dolgot.

– A barátaim a lovagok. Nekem pedig most fontos, hogy barátaim legyenek. Mert a barát kellemes illatúnak találja a barátját, és tökmind egy, hogy együtt alszanak-e az ágyban, vagy sem. Én azonban szabad

vagyok. Ha éppen úgy szottyán kedvem, hogy a faliórával üzekedjek, ebben engem senki sem gátolhat meg. Mindenesetre nőnek lenni, az mégiscsak művészet. Mert, mi asszonyok, olyasmiket tudunk, amit a férfiak még csak nem is sejteneek.

– Te csak beszéld ki magadból, panaszkodj el, Betty, ami fáj, akkor könnyebb lesz a lelkednek – mondta minderre anyám (akit Erzsébet egyébként általában testvérének szólított).

– Úgy gondolom, a nőnek szívből kell szeretnie, igazán, vagy pedig, ha nem találja meg lovagját, lehetőleg önmegtartóztatásban éljen. Az olyan ember viszont, aki szeretett, de elárulta szerelmét, nemcsak az ellen vétkezik, ami volt, hanem Isten ellen is, aki előbb-utóbb megbünteti őt. És még valamit szeretnék mondani. Meggyőződésem, hogy egyszer eljön az a nap, amikor a férfi meg a nő az egymáshoz való viszonyukban nem két ellenkező nemnek fogják érezni magukat, hanem összefognak, hogy a közös élet és a hűség jegyében vállalják az élet minden terhét.

Ami engem illet, nem sokat értettem ezekből a szerelemről szóló elmefuttatásokból. Nekem a szerelem egyértelmű volt a rettenhetetlen Tarzannal, akit a felülmúlhatatlan Johnny Weissmüller játszott, meg hűn szeretett kedvesével és élettársával, Jane-nel. A „Me Tarzan!” és a „You Jane” szellemében, hisz ismerik. Találkoztak a dzsungelben, megszerették egymást, és kettejük szerelme nem ismert határokat. Nekem, tehát, ez volt a szerelem. Minden egyéb merő baszkodás, közönséges bábszínház volt a szememben.

Igen ám, de miként a mediterráneum keleti partjain tenyésző jerikói rózsának, Erzsébetnek megvolt az a csodálatos adottsága, hogy megfonnyadtan is, az ígérkező új szerelem harmatával meghintve, újjáéledjen.

– A világ mért annyira megszállottja a múltnak? – tűnődött magában Erzsébet. – Hiszen, szerintem, nem létezik. Itt van, például, a mai reggeli már a múlté, és nekünk éppolyan távoli, mint a piramisok meg a fáraók kora. A fiatalkorom, a szépségem – mindez a múlté már, virágpor, az, por és hamu főleg. De nem adom meg magam. Mert nincs hozzám fogható, egyetlen bokrétában sincs még egy ilyen, biz’ isten.

A holdtölte napjaiban kihívó negligzában mászkált a faluban, tudta, hogy a férfiak ilyenkor különösen előzékenyek, gyengédek a fehérnép iránt, bolondulnak utánuk. Ezekben a napokban Zilahy *Halálos tavaszát*

olvasgatta, kiírta belőle a szép részleteket és mély gondolatokat, s közben élete legnagyobb szerelmére, egy helyi jelentőségű költőre gondolt.

– Azt elmeséltem már, Miro asszony – vette fel az anyámmal való társalgás fonalát Erzsébet –, hogyan ismerkedtem meg Csáth Tiborral? Na igen, egy júliusi estén kint üldögéltem a hársfa alatti padon, és Évával, egyik rokonommal, cserfelltünk erről-arról. A homályból ekkor egy öles termetű férfi bukkant elő, olyan szép volt, mint Lawrence of Arabie. Jól megnéztem magamnak, s mindjárt felfigyeltem rá, hogy milyen kellemes a hangja. Éva aztán bemutatott bennünket egymásnak, és mi két évet töltöttünk együtt. Nem váltunk el. Úgy téptük ki magunkat egymás karjaiból.

Erzsébet imádta Hitchcock *Gazdagok és furesák* című filmjét, és gyakorta mesélgette anyámnak:

– Fred és Emily az átlagember életét élik, elsejétől elsejéig éppen hogy csak kijönnek jövedelmükből. Emily beéri a szerény háziasszony életével, Fred azonban hírnévről és gazdagságról ábrándozik. Egy váratlan örökség révén, úgy tűnik, valóra válnak Fred álmái. A házaspár egzotikus hajóútra indul. Kölcsönös kiruccanások során történt többrendbeli flört után hajótörést szenvednek . . .

Leghőbb vágya volt némi drámaiságot kölcsönözni egyhangú hétköznapjai banalitásának, ezért aztán rögeszmésen azonosult a tévébeli szappanoperák, a színes bulvármagazinok botránykrónikáinak szépségkirálynőivel, legnagyobb sztárjaival. Így történt, hogy Erzsébet valami-képpen maga lett színésznő, film- és regényhős, úgyhogy egész élete a maga ábrándvilágának pusztja visszfényévé vált. El volt ragadtatva a *Hogyan fogni milliomos férjet* című filmtől Marilyn Monroe-val a főszerepben. Utánozta Jaqueline Jackie Kennedyt, Amerika akkori első hölgyét, akinek az egyszerű ruha, a sötét szemüveg, a kalap és egy gyöngysor volt az image-a. Imádta Rosinát a *Sevillai borbélyból*, és remekül tudta elkészíteni a šumadijai kappant mágyar tokajiban.

– Utólérhetetlen mezzoszoprán lehettem volna, ha egy kissé kitartóbb vagyok – mondogatta volt.

Ez a birsként gömbölyödő, bögyös énekes rigó magyar románcot dalolgatott egy szívről, amely veszedelmesen vérzik, közben pedig újra meg újra elmesélte anyámnak szerelmi ábrándjai, holtbiztosan elhibázott kapcsolatai, szerelmei rövidre fogott, érzelmes történetét, valamennyit azután kétségbeesetten jegyezhetette be csalódásai lajstromába. Ennek

tulajdonítható, hogy egy időben fejébe vette, hogy Jézus a jegyesévé választotta, ő ezért neki ajándékozta szíve egész szerelmét.

– Ezentúl Jézus Krisztus az én eszményképem – magyarázta Betty, miközben kopasztotta a leforrázott tyúkot, s kimarkolta belőle a belsősegeket, a májat, a szívet, a vesét. – Mától fogva a menyasszonya vagyok, és a jegygyűrűjét viselem. Tini koromban, Baksán, az ágyam fölött tartottam a képét. A keresztre feszítés, különben, jócskán szexi, n'est-ce pas?

No de mi itt nem bocsátkozunk többé Erzsébet életének lélektani elemzésébe. Maradjunk annyiban, hogy a kalapja mellé szalonkattolat tűző, extravagáns Erzsébetről én azt tartottam, hogy – szó szerinti és átvitt értelemben is – hattyúlelke, fehér hattyúlelke van. Isteni keblei felől, amelyek a meggypiros ruha mély kivágásában ragyogtak, a testiség bódító illata áradt. Ellenben ha mégoly vonzó és különös volt is, megvallom, azért félttem is tőle. Emlékszem, mi, gyerkőcök, fociztunk, és a labda minduntalan átesett a veteményeskertjébe, a zöldhagyma-, uborka- és zöldsalátaágysok közé. Amikor már semmi módon nem tudott minket elzavarni onnan, Erzsébet egy szempillantás alatt dühödt sárkánnyá változott. Fölkapta aranylamé-szoknyáját, mi, gyerekek pedig, holtra rémülve mindattól, amit azon a borzasan feketéllő helyen láthatunk, ahol Erzsébet leginkább nő volt, hanyatt-homlok menekültünk, ki merre látott, mert korábban valaki már alaposan ránk ijesztett, hogy Betty vaginájának foga van, s ha túl közel megyünk hozzá, erőteljes kagylószirmaival bizony beszippanthat, s ekképpen visszaküld bennünket a nemlét sötétjébe. Én pedig akkor, amíg magamra hagyottan és mélyen megrendülve reszkettem valamelyik szénapadláson, és felidéztem magamban szőrös mindzsájának látványát, nem is voltam tudatában, hogy nekem most itt felfedte magát egy másik asszony, életemben először, anyám.

BORBÉLY János fordítása